

ДО:

Бойко Борисов
Министър-председател

Христо Иванов
Министър на правосъдието

Тодор Танев
Министър на образованието

Ивайло Калфин
Министър на труда и социалната политика

Румяна Бъчварова
Министър на вътрешните работи

Петър Москов
Министър на здравеопазването

Ивайло Иванов
Изпълнителен директор на Агенцията за
социално подпомагане

Ева Жечева
Председател на Държавната агенция за
закрила на детето

Цецка Цачева
Председател на Народното събрание

КОПИЕ:

Списък с медии

**ОТВОРЕНО ПИСМО ОТНОСНО НАЛЕЖАЩАТА НУЖДА ОТ РЕФОРМА В СИСТЕМАТА ЗА ДЕТСКО
ПРАВОСЪДИЕ**

София, 23 септември 2015 г.

Уважаеми дами и господа,

Усилията за реформа в областта на детското правосъдие, включваща нормативни актове, институции, органи и практики за работа с деца в конфликт със закона¹, продължават вече над десетилетие. Макар да бяха направени редица изменения, **законодателната рамка все още не отговаря на международните стандарти² и не гарантира пълното зачитане на правата на децата.**

Противообществените прояви на малолетни и непълнолетни преди 1989 г. попадат в обсега на две системи: системата на наказателното правораздаване и системата за борба с противообществени прояви, като и двете следват до голяма степен съветския модел, твърдо установен през 50-те години на миналия век. Днес тези системи влизат в противоречие с новосъздадената от Закона за закрила на детето система за грижа и закрила. Едновременното съществуване на концептуално несъвместими нормативни актове води до конфликт по отношение на прилаганите мерки и процедури. Липсата на разграничение между наказателни и образователни/закрилящи мерки илюстрира силно репресивния характер на съществуващата система на детско правосъдие.

Проблемите в областта на детското правосъдие са обект на особено внимание от страна на **Комитета по правата на детето (КПД)** на ООН. В Заключителните си препоръки към България още през 2008 г. КПД категорично препоръчва: изваждане от употреба на всеобхватното и водещото до произвол понятие „противообществена проява“; създаване на детски съдилища или специализирани детски състави към съществуващите съдилища; профилиране на отдели в полицията, прокуратурата и адвокатурата за работа с деца. КПД също отбелязва високия процент деца, настанени в поправителни институции, и препоръчва на държавата да се фокусира върху стратегии за превенция на престъпленията, така че децата в конфликт със закона да бъдат подкрепяни на ранен етап.

В края на януари 2015 г. **Европейският комитет за предотвратяване на изтезанията и на**

---

¹ Деца в конфликт със закона: дете, ненавършило 14 годишна възраст, което е извършило деяние, обявено от Наказателния кодекс за престъпление и дете, навършило 14 годишна възраст, но ненавършило 18 годишна възраст, което е заподозряно, разследвано или осъдено за извършено престъпление или дете, извършило противообществена проява.

² Важни международни актове в областта на правата на човека и детското правосъдие: 1. Конвенция на ООН за правата на детето (КПД) и Общ коментар №10 (2007) на Комитета по правата на детето на ООН за правата на децата и правосъдието за лица, ненавършили пълнолетие (Общ коментар № 10). 2. Конвенция за защита на правата на човека и основните свободи (ЕКПЧ), 1950 г., чийто чл. 5 регламентира същността на лишаването от свобода и гаранциите, свързани с него, също е със задължителна сила за Р. България. 3. Стандартните минимални правила на ООН за правораздаване по отношение на ненавършили пълнолетие (Правилата от Пекин), 1985 г.; 4. Правилата на ООН за защита на ненавършили пълнолетие лица, лишени от свобода (Правилата от Хавана), 1990 г.; 5. Насоките на ООН за превенция на девиантното поведение на лица, които не са навършили пълнолетие (Насоки от Рияд), 1990 г.; 6. Европейските правила за ненавършилите пълнолетие правонарушители, които са обект на санкции и мерки (Европейски правила за децата правонарушители) (Европейските правила); 7. Насоките на Комитета на министрите на Съвета на Европа за правосъдие, съобразено с интересите на детето (Насоки за правосъдие, съобразено с интересите на детето).

нечовешкото или унижително отнасяне или наказание (КПИ) публикува критичен [доклад](#) относно третирането на лицата в местата за задържане в България. Акцент е поставен върху третирането на непълнолетни и условията на задържане в поправителните домове, както и върху насилието над деца в полицейските управления и затворите.

Комисарят по правата на човека към Съвета на Европа също призовава настойчиво за реформа в системата на детското правосъдие и, по-специално, към отмяна на ЗБППМН и ограничаване употребата на мерките за лишаване от свобода. Това е описано в негов доклад от юни 2015 г. след негово посещение в страната по-рано тази година.

Многократно, в редица свои доклади, публични становища и писма, Националният превантивен механизъм към **Омбудсмана, Държавната агенция за закрила на детето, Национална мрежа за децата, Български хелзинкски комитет и други ангажирани организации** са алармирали обществото за **тежките нарушения на правата на децата в местата за лишаване от свобода и за необходимостта от реформа на системата.**

Като признание и опит за справяне с част от описаните по-горе проблеми, през август 2011 г. беше приета Концепцията за държавна политика в областта на детското правосъдие (Концепцията). Две години по-късно беше приета и Пътната карта за изпълнение на Концепцията за периода 2013–2014 г. (Пътната карта), която изтече миналата година, без да има съществен напредък по заложените дейности в посока необходимата реформа.

Макар поетите ангажименти от държавата да представляват положителен опит за промяна на системата на детско правосъдие, **липсва цялостен подход към децата в конфликт със закона.** Концепцията и Пътната карта предлагат частична реформа на сегашната система. Те засягат единствено децата в конфликт със закона, попаднали в социално-педагогическите интернати (СПИ), възпитателните училища-интернати (ВУИ) и домовете за временно настаняване на малолетни и непълнолетни (ДВНМН), но не включват и не предвиждат реформа на пенитенциарните институции и другите институции или процедури, част от сегашната система за борба срещу противообществените прояви и наказателното правораздаване.

Независимо от усилията на Министерството на правосъдието (МП) и сформиранията към 2015 г. работна група за разработване на проект на нов, цялостен Закон за детско правосъдие, се наблюдава и липса на последователност и координираност между министерствата и Народното събрание относно допълнението и изменението на други закони, засягащи детското правосъдие. Така например, законопроектът на Закон за предучилищното и училищното образование, обсъждан от Народното събрание през септември 2015 г., не само не следва концепцията и не премахва съществуването на възпитателните интернати, но допуска в СПИ да бъдат настанявани и деца, които нямат подходящи условия за живот в семейството си и са лишени от родителски грижи и надзор. Разширяването на обхвата на профила на децата, които биха могли да попаднат в СПИ, както и пренебрегването на концепциите за деинституционализация и за реформа в сферата на детското правосъдие, са крайно обезпокоителни знаци.

В края на 2013 г. и през 2014 г. изнесохме редица сигнали и данни в доклади и становища³ във връзка със следните проблеми:

- Налице са **много данни за насилие и малтретиране на деца в местата за лишаване от свобода**. Сред случаите на насилие най-фрапиращите примери са в интернати, поправителни домове, полицейски управления.
- Деца, лишени от свобода, често са настанявани при **неприемливи материални условия** (липсваща или лоша вентилация, хигиена, осветление, отопление и съоръжения за топла вода, санитарни помещения и други).
- В част от затворените институции на децата не се осигурява **никакъв достъп до образование или дейности** (като в полицейските управления и арести). На други места образованието се предлага в самата институция, но при много занижено качество.
- По време на задържането, **контактите със семейството и външния свят се случват по изключение**, като на някои места са обект на институционален контрол и цензура.
- Децата в затворени институции **нямат достъп до адекватна медицинска помощ**. Повечето от институциите, като интернатите например, не разполагат с щатни медицински специалисти и нямат медицински специалист на денонощно разположение.
- Рядкост са **външните проверки, извършвани от независими органи извън администрацията на местата за лишаване от свобода**. Държавната агенция за закрила на детето, отчасти поради липса на мандат, не осъществява контрол за спазване на правата на детето в поправителните домове, арестите, домовете за временно настаняване на малолетни и непълнолетни и полицейските управления.

Във връзка с гореизложеното, Български хелзинкски комитет, Институт по социални дейности и практики и Национална мрежа за децата категорично се обявяват за приоритизиране на реформата в детското правосъдие и настояват за:

1. **Промяна в законодателството**, за да отговаря на нуждите на децата и съвременните подходи за работа с деца и родители, а именно разработване и приемане на нов закон за детско правосъдие, отговарящ на международните стандарти.
- Възприемане на децата до 14 г., които имат прояви в конфликт със закона и тези над 14 г. с прояви, свързани с техния статус, като бягство от училище, дома и други за деца в риск, които да бъдат обект единствено на подкрепа и закрила. Лишаването от свобода с цел наказание следва да се прилага само спрямо деца над 14 г., единствено като най-крайна

---

³ БХК (2014),

[http://www.bghelsinki.org/media/uploads/documents/reports/special/bhc_\(2014\)_children_deprived_from_liberty_bg.pdf](http://www.bghelsinki.org/media/uploads/documents/reports/special/bhc_(2014)_children_deprived_from_liberty_bg.pdf).

БХК (2015), http://www.bghelsinki.org/media/uploads/annual_reports/annual_bhc_report_2014_issn-2367-6930_bg.pdf

НМД (2014), <http://nmd.bg/natsionalna-mrezha-za-detsata-alarmira-za-bezdeystvie-na-institutsiite-pri-tezhki-narusheniya-na-pravata-na-detsata-v-spi/>

мярка и за най-кратък период.

- Установяване на обща концепция и философия за работа за деца в конфликт със закона между различните институции и заинтересовани страни и гарантиране на взаимодействие между системата за правосъдие и системата за закрила чрез осигуряване и прилагане на механизми за междуинституционално взаимодействие, професионална координация и насърчаване на мултидисциплинарен подход.
- Отмяна на ЗБППМН и закриване на институциите, предвидени в него.
- Отпадане на възможността за задържане на деца в арести и осъществяване на административното задържане от полицията на деца в социални институции или услуги, а не в полицейски управления.
- Достъп до квалифицирана правна помощ, възможност за самостоятелно упълномощаване на адвокат и задължително процесуално представителство на децата във всички производства, в които могат да им бъдат наложени принудителни мерки (наказателни, административни, медицински, други).
- Призоваваме разпознаването от институциите на децата в конфликт със закона като деца в риск. Извършването на противообществена проява или престъпление е израз на тяхното трудно израстване и изисква подкрепа със специално внимание и в максимална бързина поради влиянието, което мерките оказват върху бъдещото личностно, обществено и образователно развитие на децата. Тук Държавната агенция за закрила на детето, Министерството на труда и социалната политика и Агенцията за социално подпомагане би трябвало да имат по-съществена роля в предоставянето на подкрепа чрез социални услуги в общността и други подпомагащи/закрилящи мерки.

2. Специализация на професионалистите, работещи с деца, на база на установени стандарти за тяхната компетентност и повишаване на капацитета им чрез:

- Изработване и въвеждане на професионални стандарти за подбор, поддържане на квалификацията, конкурентно кариерно развитие и атестация за всички групи държавни служители от системата на правосъдие на детето: полицаи и служители на МВР, съдии, прокурори, следователи, адвокати; пробационни служители; служители в пенитенциарните заведения; социални работници, учители, психолози.
- Разработване на планове и програми за осигуряване на въвеждащи и надграждащи обучения, подкрепа и супервизия на специалистите, работещи с деца, на база на установените стандарти за компетентност.

3. Развиване и прилагане на ефективни програми и услуги за превенция, подкрепа, реинтеграция и ресоциализация на децата и младите хора:

- Анализ на съществуващите социални, образователни, здравни и други програми и интегрирани услуги и оценка на нуждите от разкриване на нови и/или повишаване капацитета на съществуващите такива.

- Повишаване ефективността на съществуващите услуги и развиване на нови такива, в зависимост от оценката на потребностите (вижте по-горе) и съответните областни и общински стратегии и планове.

4. Подобряване на условията на задържане и лишаване от свобода на децата чрез:

- Осигуряване на адекватни материални условия на настаняване.
- Гарантиране на достъп до качествено образование и здравеопазване във всички места, в които деца се лишават от свобода, от външни на тези места институции;
- Осигуряване възможности децата да поддържат връзка с родители/роднини чрез финансово подпомагане за посещения и настаняване в близост до местонахождението им;
- Недопускане на насилие и тормоз – от служителите и между децата – и прилагане на ефективни мерки за тяхната превенция.
- Осъществяване на постоянен контрол и наблюдение за стриктното спазване правата на децата лишени от свобода.

Като организации с дългогодишен опит в сферата на правата на детето, оставаме на разположение да партнираме за намирането на трайно решение на въпроса като отстояваме висшия интерес на децата.

С уважение,

Красимир Кънев
Български хелзинкски комитет

Проф. Нели Петрова
Институт по социални дейности и практики

Георги Богданов
Национална мрежа за децата

